

ISSN: 2146-1740
https://dergipark.org.tr/tr/pub/ayd,
Doi: 10.54688/ayd.1010778
Araştırma Makalesi

BÖLGESEL KALKINMA VE KALKINMA AJANSLARI: KARACADAĞ KALKINMA AJANSI ÖRNEĞİ *

REGIONAL DEVELOPMENT AND DEVELOPMENT AGENCIES: CASE OF
KARACADAĞ DEVELOPMENT AGENCY

Emrah KIRATOĞLU¹

Mahmut İNAN²

Öz

Makale Bilgi

Gönderilme:
16/10/2021

Kabul:
20/04/2022

Bu çalışmada, TRC2 (Şanlıurfa-Diyarbakır) bölgesinde faaliyet gösteren, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bölgesel kalkınma farklılıklarını gidermedeki rolü incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasındaki rolünün belirlenmesidir. Bu çalışma ile, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın 2010-2019 yılları arasında TRC2 Bölgesi'nde toplam 993 projeye 415 milyon TL hibe desteği verdiği, bu desteklerin kısa dönemde bölgenin kalkınmasında önemli başarılar sağlanamasa da uzun dönemde ekonomi üzerinde beklenen etkisinin görüleceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Karacadağ Kalkınma Ajansı'nı yalnızca hibe sağlayan bir oluşum olarak kabul etmek yanlış bir değerlendirme olacaktır. Zira ajans, bölgesel kalkınma amacıyla sağlayacağı mali katkıdan ziyade, bölgesel kalkınmanın desteklenmesinde ve sürdürülmesinde kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının ortak hareket etmesini sağlayarak yerelde bir yönetim mekanizması oluşmasına hizmet etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Karacadağ Kalkınma Ajansı.

Jel Kodları: O10, O18, P16.

*Bu çalışma, Doçent Doktor Mahmut İnan danışmanlığında Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Emrah Kıratoğlu tarafından hazırlanan "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma Ajanslarının Önemi: Karacadağ Kalkınma Ajansı" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹**Sorumlu Yazar:** Araştırma Görevlisi, Harran Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-1571-081X, emrahkiratoglu@harran.edu.tr.

² Doçent Doktor, Harran Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-5463-5488, mahmutinan65@hotmail.com.

Atıf: Kıratoğlu, E. & İnan, M. (2022). Bölgesel kalkınma ve kalkınma ajansları: Karacadağ Kalkınma Ajansı örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 13 (1), 1-18.

Abstract

Article Info

Received:
16/10/2021

Accepted:
20/04/2022

In this study, the role of the Karacadağ Development Agency eliminating regional development disparities in the TRC2 (Şanlıurfa-Diyarbakır) Region was examined. The aim of the study is to determine the role of Karacadağ Development Agency in the economic and social development of the region. This study was reached that Agency gave 415 million TL capital support to a total of 993 projects in the TRC2 Region between 2010-2019, and these supports will have a significant impact on the development of the region in the long run. In addition, it would be a wrong assessment to accept Karacadağ Development Agency as an organization that only provides grants. Because, rather than the financial contribution it will provide for regional development, the agency serves to form a local governance mechanism by enabling the public, private sector and non-governmental organizations to act jointly in supporting and maintaining regional development.

Keywords: Regional development, Regional Development Agency, Karacadağ Development Agency.

Jel Codes: O10, O18, P16.

Extended Summary

Development Agencies are competent organizations that support the realization of the current potential in the field they represent, target resource efficiency by coordinating institutions and organizations, while increasing project production in the region and contributing to their stakeholders, developing services and solutions.

Considering these functions, regional development agencies (RDAs) are active institutions in terms of creating regional development strategies (Ergüder, 2011: 34).

Although Turkey has used different regional policy tools from time to time to reduce the regional imbalance problem, it has not achieved the success it expected from these policy implementations (Kuran & Bayraktar, 2020b: 2071). With the Accession Partnership Document signed in 2003, Turkey promised to establish development agencies in the EU to benefit from the pre-and post-membership European Union regional development packages. With the introduction of development agencies into the policy of Turkey in this context to eliminate regional imbalances (Kuran & Bayraktar, 2020a: 1164), the first examples of RDAs were with Law No. 5449 on the Establishment, Coordination and Duties of Development Agencies, which entered into force in 2006. Immediately after the law came into force, the Izmir Development Agency, which covers the province of Izmir, and the Çukurova Development Agency, which covers the provinces of Adana and Mersin, were established by the decision of the Council of Ministers. Operating the development agency in the TRC2 Region started its activities with the decision dated 10.11.2008 and numbered 2008/14306 published in the Resmi Gazete dated 25.01.2006 and numbered 27064. The agency, which was established under the name of Diyarbakır-Şanlıurfa Development Agency (DUKA), later changed its name to Karacadağ Development Agency with the decision of the Agency Board of Directors numbered 2009/12-7.

In the TRC2 Region, there has been an intense migration from the districts to the city centers for half a century due to both terrorism and the difficult conditions in the countryside. As a result of this urban infrastructure and housing, construction problems were constantly encountered. Moreover, unplanned and unhealthy urbanization was observed. The high rate of the young population in the region and the inability to create the necessary employment opportunities in response to this population flowing from rural to urban centers has caused unemployment to become the most significant problem in the region. It is seen that migration in the region causes economic, social, spiritual and psychological changes in immigrants.

Education plays a significant part in raising the qualified workforce required to meet the economic and social needs, creating the skills and knowledge infrastructure suitable for the changing demand structure, and use of resources efficiently. However, due to the basic education level in the region, investors who come to the region experience a shortage of qualified personnel. In other words, while there is a problem of unemployment, on the one hand, there is also the problem of qualified personnel. The labor force potential of the region cannot be evaluated adequately, and serious problems are experienced in the employment of the increasing population.

Industrial enterprises in the region are generally micro and small-scale SMEs with low capacity utilization rates insufficient human and technological infrastructure, low value-added production imitating each other, not noncorporate. Therefore, they are far from creating added value and employment by working at the desired efficiency level.

A total of 415 million TL grant support was given to 993 projects in the 2010-2019 period by the Karacadağ Development Agency operating in the TRC2 Region. It is expected that the support received will have different effects in different periods. The purpose of these supports is expressed in terms such as "creating an entrepreneurial society", "maximizing the contribution of SMEs to economic development", "increasing competition" and "creating employment".

The entrepreneurial spirit, which has increased in recent years with the effect of the support, is important in terms of improving employment opportunities and creating new business areas. In this way, it is necessary to increase the production and added value in the region permanently. Qualifying the structure of the initiatives in the region and ensuring healthy growth is very important for the sustainability of regional development.

Not enough time has passed yet to evaluate the impact of the financial and technical support provided by the Karacadağ Development Agency. From this point of view, it is not a realistic approach to expect financial support to reach its targets in the short term. However, it is foreseen that the developments in registered employment, institutionalization, sales, exports, and qualified personnel employment in the short term will make significant contributions to reaching the final targets in the long term.

1. Giriş

Bölgesel ya da şehir bazında kurulan kalkınma ajansları, temsil ettiği alandaki mevcut potansiyelin faaliyete geçirilmesi yönünde destekleyen, kurum ve kuruluşların koordinasyonunu sağlayarak kaynak etkinliğini amaçlayan, faaliyet gösterdikleri bölgedeki proje üretimlerini arttıran, paydaşlarına katkı sunacak hizmetleri ve çözümler geliştiren yetkin oluşumlardır. Bu işlevler dikkate alındığında, Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) bölgesel gelişme stratejilerinin oluşturulması açısından aktif kurumlardır (Can, 2011: 34).

Türkiye bölgesel dengesizlik sorununu azaltmak amacıyla dönem dönem farklı bölgesel politika araçlarını kullanmasına rağmen bu politika uygulamalarından beklediği başarıyı elde edememiştir (Kuran & Bayraktar, 2020b: 2071). Bunun üzerine Türkiye, üyelik öncesi ve sonrası Avrupa Birliği bölgesel kalkınma paketlerinden yararlanabilmek amacıyla 2003 yılında imzaladığı Katılım Ortaklığı Belgesi ile AB'ye kalkınma ajansları kuracağının sözünü vermiştir. Bölgesel dengesizliklerin giderilmesine yönelik olarak kalkınma ajanslarının Türkiye'de uygulanmasına karar verilmesi sonrasında (Kuran & Bayraktar, 2020a: 1164) BKA'ların ilk örnekleri 2006 yılında yürürlüğe giren 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" ile olmuştur. Kanunun yürürlüğe girmesi ile İzmir Kalkınma Ajansı, Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova Kalkınma Ajansı kurulmuştur. TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi'nde faaliyet gösteren kalkınma ajansı ise 22.11.2008 tarih ve 27062 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 10.11.2008 tarih ve 2008/14306 sayılı kararla faaliyete başlamıştır. Diyarbakır-Şanlıurfa Kalkınma Ajansı (DUKA) adıyla kurulan ajans, daha sonra Karacadağ Kalkınma Ajansı olarak isim değiştirmiştir.

Bu çalışma temel olarak üç başlık üzerinden şekillenmektedir. İlk olarak bölgesel kalkınma, bölgesel kalkınma politikaları ve BKA'lara ilişkin temel kavramlara değinilmiştir. İkinci olarak Karacadağ Kalkınma Ajansı ve ajansın TRC2 Bölgesi'nde desteklediği projeler ele alınmıştır. Son olarak TRC2 Bölgesi'nin ekonomik verilerinin karşılaştırılması ve Karacadağ Kalkınma Ajansı desteklerinin bölgesel kalkınma üzerindeki etkisi hakkında bilgi verilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları

Kalkınma kavramı İkinci Dünya Savaşı sonrası geniş olarak kullanılmaya başlamıştır. Ancak kavramın geçmişine bakıldığında, iktisat biliminin kavram üzerinde durduğu ve kalkınmadan ziyade "büyüme ve ilerleme" kavramları kullanılmıştır. Hem A. Smith'in "maddi

ilerleme” hem de J. S. Mill’in “iktisadi ilerleme” kavramlarıyla açıkladıkları olgular kalkınma kavramıyla özdeşleştirilebilir (Mıhçı, 1996: 65).

1940’lardan günümüze kadar geçen süreçte giderek dikkat çeken kavram, küreselleşme ve çeşitli olguların etkisiyle sosyoekonomik bakış açısıyla türlü şekillerde tanımlanmıştır. Bölgesel kalkınma kavramı ise toplumların ilerleme aşamasına paralel olarak çeşitli dönemlerde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Hatta bu kavram büyüme, gelişme, ilerleme gibi kavramlarla iç içe geçmiş şekilde kullanılmıştır. Ancak kalkınma iktisadi faaliyetlerin yanı sıra sosyokültürel, siyasal faktörlerle de bağlantılıdır. Diğer bir ifade ile, kalkınma iktisadi ve sosyal faaliyetlerin oluşturduğu bir bütündür.

Kalkınma; bireylerin temel hak, adalet, güvenlik, istihdam, sağlık, eğitim hizmetlerine ve bilgi kaynaklarına rahatlıkla erişebildiği, piyasa ekonomisinin etkin olarak var olduğu, cinsiyet ayrımcılığının olmadığı, katılımcı, demokratikleşme ve kültürel yenilikleri kabul edebilen, şeffaf bir yönetime sahip, sahip olduğu doğal kaynaklarını koruyarak gelişmesini amaçlayan, bireylerin güven içinde olduğu topluluklar oluşturma sürecidir (Işık & Kılınç, 2011: 12).

Etimolojik olarak Latince “regio: çevre, alan” anlamında kullanılan bölge, bir devletin kendi içindeki alt birimlerini açıklamaya çalışırken, uluslararası hukuk kapsamında ise ortak çıkarlar doğrultusunda, coğrafi, siyasal ve iktisadi iş birliği olan devletler birliğini ifade etmektedir.

Bölge kavramı kalkınma programlarının temel bir parçasıdır. Bu noktada ulusal ekonomide bölgeler arasında iktisadi ilişkiler yakından takip edilmektedir. Diğer bir ifade ile, ülke bölgeleri arasındaki uyum ve sinerji kalkınma planları aracılığıyla elde edilmeye çalışılmaktadır (Bayraktutan, 2004: 4).

Bölgesel kalkınma, sınırları belli bir alanın/bölgenin sahip olduğu değerler ile bölge kapasitesini arttırmak ve bölgede yaşayanların refahını ve iktisadi beklentilerini arttırmak olarak ifade edilebilmektedir. Bu açıklama ise Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, OECD gibi ulusüstü yapıların yanı sıra akademisyenler tarafından da genel geçer bir tanımdır (Aydemir & Karakoyun, 2011: 11). Bu açıdan bakıldığında, bölgesel kalkınma, bir bölgede ortaya çıkan sosyal, kültürel, politik ve iktisadi ilerlemelerin bir arada olmasıdır.

Bölgesel kalkınma kavramı genel olarak iki temel yaklaşım üzerinde odaklanmıştır. İlk yaklaşımda, bölgesel kalkınma temelli oluşturulan çalışmaların genelinde vurgulandığı üzere, amaç bölgelerarası farklılıkları ortadan kaldırmak olmadığı, ancak toplum yapısının ve toplumda yaşayan kişilerin tutumlarını belirleyen olguların sermaye birikimini sağlayacak düzende dönüşümü olarak ortaya atılmıştır. İkinci yaklaşımda ise, bölgesel kalkınma çalışmaları alanındaki dönüşümün devlet müdahalesini dışlamadığı, bilakis devletin ve müdahalede kullanılacak araçların dönüşerek, daha etkin bir biçimde işlediği ortaya atılmıştır. Böylelikle bölgesel kalkınma sürecinde devletin üstlendiği rol; merkezi, otoriter, müdahaleci değil müzakereci, katılımcı ve koordinatör olarak öne çıkmıştır (Cebeci, 2015: 126).

Bölgesel kalkınma kavramını bir tanımla özetleyecek olursak; bölgenin öz kaynaklarının harekete geçilerek, üretime teşvik edilmesi, bölgenin gelir düzeyinin artırılması, istihdam seviyesinin yükseltilmesi bunlara bağlı olarak da yaşam standartlarının iyileştirilmesi şeklinde ifade edebiliriz.

Gelişmiş ülkelerden ziyade bölgelerarası gelişmişlik farkı az gelişmiş ülkelerde daha belirgin olarak görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak için devlet müdahalesinin gerekliliği ortaya çıkmış ve bölgesel kalkınma politikaları tartışılmaya başlanmıştır.

Bölgesel kalkınma farklılıklarını azaltmada kullanılacak yöntemler ülkeden ülkeye, aynı ülkedeki bölgeler arasında ve hatta bölge içinde çeşitlilik gösterebilmektedir. Bunun nedeni bölgelerin sahip olduğu sosyo-ekonomik yapıdır.

Günümüze kadar uygulanan bölgesel kalkınma politikalarını üç aşamada incelemek mümkündür. İlk olarak 1950-1970 dönemini, ikinci olarak 1970-1990 dönemini ve son olarak da 1990 sonrası dönem incelenecektir.

1950-1970 arası dönemi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Petrol Krizi'ne kadar olan dönemde geleneksel bölgesel politikalar uygulanmıştır. Geleneksel bölgesel politika, bölgelerarasındaki gelişmişlik düzeyini baz alarak endüstrinin mekânsal yer değişikliğini hedeflemektedir. Bu amaca yönelik adımlar esasen az gelişmiş bölgelerde talebi arttırmak, gelir bölüşümü ve bölgedeki firmalara vergi kolaylıkları, amortisman indirimi gibi Keynesyen politikalar (Durgun, 2006: 45).

1970-1990 arası dönem bölgesel politikalar bakımından oldukça kısır bir dönemdir. 1960'ların sonlarında dünya ekonomisindeki istikrarsızlık, savaş ve petrol krizleri ile iktisadi düzen bozulmuş ve yeni bir anlayışa ihtiyaç duyulmuştur (Dinçel, 2021: 12). Bu yeni anlayış, piyasa ekonomisinin iktisat politikasına yansımaları olarak küreselleşme olgusu olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ön plana çıkan küreselleşme olgusu ile dünyanın tek pazar olduğu yönündeki anlayış dünya ekonomisini etkisi altına almıştır. Bunun sonucunda da ulusal, özeldense bölgesel politikalardan uzaklaşmıştır (Yavuz, 2010: 32). 1970-1990 arası dönem, aynı zamanda geleneksel ve bölgesel politikalardan modern bölgesel politikalara geçiş dönemidir.

1990 sonrası dönemde yaşanan gelişmeler sonrasında kalkınmadan sorumlu aktörlerde değişim yaşamıştır. Bu dönemde kalkınmaya ulusal perspektiften bakan, bölgenin kalkınmasında yetkili olan merkezi devlet anlayışı yerini yönetim anlayışına bırakmış, yerel ve bölgesel güç sahiplerine özel sektör ve STK'ların da katılımıyla BKA'lar almaya başlamıştır (Yavuz, 2010: 32). Özellikle son yarım yüzyılda Avrupa bölgesel politika anlamında, merkezi hükümetlerden ziyade BKA'lar tarafından aşağıdan yukarıya yürütülen politikalar ile bölgesel politika alanında önemli değişimler ve deneyimler kazanmıştır (Halkier & Danson, 1996: 5).

Bölgesel kalkınmanın sağlanması için kurulmuş olan, yerel ve ulusal ekonomiye dinamizm katan BKA'lar ile ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Geniş bir tanımlama ile BKA'lar; merkezi hükümetin belirlediği kalkınma stratejisine yönelik hareket eden, belirli sınırlar içindeki bir bölgenin yerel unsurlarını aktifleştirerek iktisadi hayata katılmasını sağlayarak, bölgesel güç ve STK'ların ortak çerçevede buluşturarak kalkınmanın sağlanmasına hizmet eden ve kamu ya da özel kesim tarafından fonlanan oluşumlardır (Koçberber, 2006: 37).

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'ne göre bu ajanslar sektörel/makro düzeyde kalkınma problemlerini açığa çıkaran, problemlerin çözülmesine yönelik planlar üreten ve bu yönde plan geliştiren projeleri teknik ve mali yönden destekleyen kuruluşlardır (EURADA, 2021).

Dünya Bankası'nın yaptığı bir tanıma göre ise BKA'lar; *“esas hedefi istihdamı canlandırmak, KOBİ'leri desteklemek ve bölgenin iktisadi yapısını geliştirerek kalkınmaya öncülük edebilecek sistemi kuran, yürüten ve destekleyen oluşumlardır”* (Dünya Bankası, 2014).

Dünyada ilk BKA'ların kurulma süreci 1930'lu yıllara kadar uzanmaktadır. Tarihteki ilk BKA 1933 yılında kurulmuş olan Tennessee Valley Authority (TVA)'dır. Kuruluş ülkenin diğer eyaletlerine göre daha az gelişmiş sekiz eyaletin kalkındırılması amacıyla kurulmuştur

(Dura, 2006: 142). Havza bazlı bölgesel planlama yapan (Avaner, 2005: 244) TVA ile Tennessee Nehri'nin korunması ve faydalı kullanılması için büyük çapta planlama çalışmalarına başlanmıştır (Britannica, 2021). TVA'dan sonra BKA'ların AB ülkelerinde de giderek yaygınlaşmaya başlaması bu kurumların bölgesel politikaların etkili yeni aktörü haline gelmesini sağlamıştır (Kuran, 2020: 305).

3. Karacadağ Kalkınma Ajansı ve TRC2 Bölgesi'nde Desteklediği Projeler

Karacadağ Kalkınma Ajansı, bölgesel gelişme politikalarını kurumsal bir mekanizma olarak yerel düzeyde yürütmek, kamu sektörü, özel sektör ve STK'lerin koordinasyonunu sağlamak, kaynakların yerinde ve etkin kullanımına dikkat etmek, yerel potansiyeli hızlandırmak, kalkınma programlarında belirlenen politikalarla koordineli şekilde bölgesel gelişmeyi sağlamak, sürdürülebilirliği inşa etmek, bölge içindeki ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri en aza indirmek üzere TRC2 Bölgesi'nde faaliyet göstermektedir.

2008 yılında kurulan Karacadağ Kalkınma Ajansı projelere desteklerini ilk olarak 2010 yılında vermeye başlamış ve günümüze kadar halen desteklemeye devam etmektedir. 2010-2019 yılları arasında Karacadağ Kalkınma Ajansı TRC2 Bölgesi'nde 993 projeyi destekleyerek bu projelere yaklaşık 415 milyon TL ödenek tahsis etmiştir. Ajansın TRC2 Bölgesi'nde desteklediği projeler;

- (1) Ekonomik Gelişme Mali Destek Pr. (KOBİ),
- (2) Turizm Alt Yapısı Mali Destek Pr.
- (3) Doğrudan Faaliyet Mali Destek Pr.
- (4) Teknik Destek Pr.
- (5) Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Pr.
- (6) Yenilenebilir Enerji Mali Destek Pr.
- (7) GAP Organik Tarım Mali Destek Pr.
- (8) Sosyal Etkileşim Pr.
- (9) Cazibe Merkezlerini Destekleme Pr.
- (10) GAP Bölgesi'nde Sanayide Enerji Verimliliğinin Arttırılması Pilot Uygulamaları
- (11) Okul Öncesi Eğitim Standartlarının Arttırılması Mali Destek Pr.
- (12) KOBİ Yazılım ve Tasarım Mali Destek Pr.
- (13) Turizm Rotaları ve Akıllı Kentler Mali Destek Pr.
- (14) Fizibilite Destekleri
- (15) Kültürel Mirasın İşlevlendirilmesi Mali Destek Pr.

(16) GÜDÜMLÜ PROJE DESTEK PR.

TRC2 Bölgesi'nde Desteklenen Projeler

2010-2019 yılları arasında Karacadağ Kalkınma Ajansı TRC2 Bölgesi'nde 993 projeyi destekleyerek bu projelere yaklaşık 415 milyon TL ödenek tahsis etmiştir. Tablo 1 ve Tablo 2'de sunulan, 2010-2019 yılları arasında TRC2 Bölgesi'nde Karacadağ Kalkınma Ajansı 16 farklı proje çağrısına çıkmıştır. Bu projeler içinde en fazla ödenek cazibe merkezlerini destekleme programına ayrılmıştır. Bu program ülke genelinde dağınık yerleşimin önlenmesi ve göçün kademeli olarak sağlanması amacıyla nispeten geri kalmış bölgelerde, cazibe merkezi olan şehirlerin yüksek kazanç sağlayan üretim, ihracat, istihdam, verimlilik, teknoloji ve yenilikçilik olanaklarının artırılmasını hedeflemektedir. İkinci olarak en fazla destek Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı kapsamında KOBİ'lere verilmiştir. Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı (KOBİ) kapsamında hem hazırlanan projelerin sayısının hem de verilen destek miktarının yüksek olmasının sebebi; özel işletmeler, STK'lar, kamu kuruluşları, üniversiteler ve yerel idareler gibi birçok kurum ve kuruluşun proje ve faaliyetlerine ajans mali destek vererek bölgesel kalkınmada bu kurum ve kuruluşların öncü olmasını sağlamaya çalışmasıdır. Üçüncü olarak desteklenen proje sayısının ve destek miktarının en fazla olduğu program Turizm Altyapısı Mali Destek Programıdır. Ajans TRC2 Bölgesi'nde özellikle turizm potansiyelinin çok yüksek olması sebebiyle turizmin bölgesel kalkınmada lokomotif rol oynamasında desteklediği projeler ile öncülük etmesini amaçlamıştır.

Tablo 1
2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından
Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı

Yıl	Program Adı	Şanlıurfa		Diyarbakır	
		Proje Sayısı	Destek Miktarı	Proje Sayısı	Destek Miktarı
2010	Ekonomik Gelişme Mali D. Pr.	23	4.381.129	32	6.164.081
	Turizm Altyapısı Mali D. Pr.	11	4.754.017	11	4.674.789
	Doğrudan Faaliyet Mali D. Pr.	15	537.257	11	397.880
	Teknik Destek Pr.	16	108.738	18	112.774
	Toplam	65	9.781.143	72	11.349.525
2011	Ekonomik Gelişme Mali D. Pr.	28	4.986.466	27	4.784.805
	Turizm Altyapısı Mali D.Pr.	8	1.917.439	6	1.907.008
	Doğrudan Faaliyet Mali D. Pr.	6	253.369	14	489.304
	Teknik Destek Pr.	7	22.715	13	841.80

Kıratoğlu, E. & İnan, M. / Bölgesel Kalkınma ve Kalkınma Ajansları: Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği

	Toplam	49	7.179.990	60	7.265.298
	Doğrudan Faaliyet Mali D.Pr.	4	170.478	4	130.389
2012	Teknik Destek Pr.	12	69.801	5	47.918
	Toplam	16	240.279	9	178.370
	Ekonomik Gelişme Mali D. Pr.	29	5.900.695	34	4.663.407
	Turizm Altyapısı Mali D. Pr.	8	2.712.976	4	1.280.444
2013	Sanayi Alt Yapısı Mali D.Pr.	5	2.195.465	6	2.800.563
	Doğrudan Faaliyet Mali D. Pr.	7	308.878	10	368.466
	Teknik Destek Pr.	4	59.450	11	75.849
	Toplam	53	11.177.465	65	9.188.730
	Ekonomik Gelişme Mali D. Pr.	26	5.772.195	21	5.044.882
	Yenilenebilir Enerji Mali D. Pr.	3	1.008.055	4	2.493.257
2014	Sanayi Alt Yapısı Mali D. Pr.	5	3.524.007	8	4.473.346
	Doğrudan Faaliyet Mali D. Pr.	11	482.830	6	329.959
	Teknik Destek Pr.	11	138.900	12	83.665
	Toplam	56	10.925.988	51	12.425.111
	Genel Toplam	239	39.304.867	257	40.407.035

Kaynak: Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın 2010-2014 yılları arasındaki faaliyet raporlarından yararlanılarak derlenmiştir.

Tablo 2

2015-2019 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı

Yıl	Program Adı	Şanlıurfa		Diyarbakır	
		Proje Sayısı	Destek Miktarı	Proje Sayısı	Destek Miktarı
	KOBİ Mali D. Pr.	22	5.214.336	27	6.153.154
	Yenilenebilir Enerji Mali D. Pr.	4	1.940.181	4	2.402.359
	Sanayi Altyapısı Mali D.Pr.	4	2.463.689	4	2.156.425
	Turizm ve Kentsel Altyapı Mali D. Pr.	7	3.418.813	7	3.437.002
	GAP Organik Tarım Mali D. Pr.	5	1.203.583	3	688.388
	Sosyal Etkileşim Pr.	15	701.234	15	796.160
2015	Doğrudan Faaliyet Mali D. Pr.	4	184.055	8	413.532
	Cazibe Merkezlerini D.Pr.	6	63.496.492	18	58.333.913
	Toplam	67	78.622.383	86	74.380.933
	Doğrudan Faaliyet Mali D.Pr.	4	230.069	8	405.964
	GAP Organik Tarım Değer Zinciri Pilot Uygu Mali D. Pr.	2	877.279	5	1.621.171
2016	GAP Bölgesi'nde Sanayide Enerji Verimliliği Artırılması Pilot Uygulamaları	4	1.013.684	3	821.610
	Yenilenebilir Enerji ve Çevre Mali D. Pr.	3	1.712.667	4	2.354.848
	Toplam	13	3.833.699	20	5.203.593
	Teknik Destek Pr.	43	645.000	53	135.000
	Cazibe Merkezleri D. Pr.	8	88.712.306	18	58.333.913
	Okul Öncesi Eğitim Standartlarının Artırılması D. Pr.	28	3.429.571	-	-
2017	KOBİ Yazılım ve Tasarım Mali D. Pr.	6	2.043.387	-	-
	Turizm Rotaları ve Akıllı Kentler Mali D.Pr.	6	2.094.887	-	-
	Toplam	91	96.925.151	71	58.468.913
2018	Okul Öncesi Eğitim Standartlarının Artırılması	28	3.429.571	26	2.936.469
	KOBİ Yazılım ve Tasarım Mali D. Pr.	6	2.043.387	23	6.669.574
	Turizm Rotaları ve Akıllı Kentler Mali D.Pr.	6	2.094.887	5	2.753.737

	Sanayi Altyapısı Mali D. Pr.	6	2.880.891	7	3.344.586
	Fizibilite Destekleri	12	769.000	6	412.972
	Toplam	58	11.217.736	67	16.117.338
2019	Fizibilite Pr.	12	967.500	2	250.000
	Sanayi Altyapısı Mali D. Pr.	6	3.477.121	8	3.499.657
	Tarıma Dayalı Sanayide Entegre Kaynak Veri D. Pr.	7	1.665.825	3	1.304.234
	Okul Öncesi Eğitim Standartlarının Artırılması Pr.	13	1.632.711	16	2.024.323
	Kültürel Mirasın İşlevlendirilmesi Mali D. Pr.	1	116.500	1	115.605
	Güdümlü Proje Destekler	2	6.688.474	-	-
	Cazibe Merkezlerini D. Pr.	3	15.503.985	2	11.500.000
	Toplam	44	30.052.116	32	18.693.819
	Genel Toplam	273	220.651.089	226	114.530.683

Kaynak: Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın 2015-2020 yılları arasındaki faaliyet raporlarından yararlanılarak derlenmiştir.

Tablo 1 ve Tablo 2 incelendiğinde, ajansın hibe desteği vermeye başladığı ilk 5 yılda TRC2 Bölgesi'nde yaklaşık 80 milyon TL hibe desteğinde bulunmuşken, ikinci 5 yılda yaklaşık 335 milyon TL hibe desteği sağlamıştır. Ayrıca ajans ilk 5 yıllık dönemde Şanlıurfa ve Diyarbakır'a birbirine yakın miktarda hibe desteği sağlamışken, ikinci 5 yıllık dönemde Şanlıurfa ili Diyarbakır'a göre 2 kat fazla hibe desteği almıştır. Bu durum ajansın her geçen gün TRC2 Bölgesi ve özelde Şanlıurfa'nın iktisadi kalkınmasına katkısının somut bir göstergesidir. Bir diğer dikkat çeken değişim, ilk 5 yıllık süreçte ajans en fazla ekonomik desteğini Ekonomik Gelişme Mali Destek Programına ayırmışken, ikinci 5 yıllık süreçte Cazibe Merkezlerini Destekleme Programına ayırmıştır. Bu değişim, ajansın giderek bölge turizminin gelişmesine ve turizmin bölge kalkınmasında önemli yer edinmesinde öncü rol üstlendiğini göstermektedir. 2019 yılının Cumhurbaşkanlığı tarafından 2019 Göbeklitepe Yılı ilan edilmesinin, ajans politikasının doğruluğunun teyididir.

Ajansa Yönelik SWOT Analizi

Bir yönetim danışmanlığı tekniği olan SWOT analizi günümüzde birçok kurum ve kuruluş tarafından kullanılmaktadır. Kelimeyi oluşturan harflerin açılımı olarak Strengths güçlü, Weaknesses zayıf yanları, Opportunities fırsatları, Threats ise tehditleri ifade etmektedir (Leigh, 2010: 116).

Bu çalışmada yapılan SWOT analizinin yöntemi şöyledir: Dış analiz genellikle ajansın kontrolü dışında gelişen ve çalışmalarına olumlu ya da olumsuz etki edebilecek olaylar belirlenmiş, iç analizde ise mevcut koşullar altında ajansın zayıf ve güçlü yönleri belirlenmiştir. Tablo 3 oluşturulurken akademik faaliyetler incelenmiş, ajansın yayımladığı tüm raporlara ayrıntılarıyla bakılmış ve ajans uzmanlarından bilgi alınmıştır.

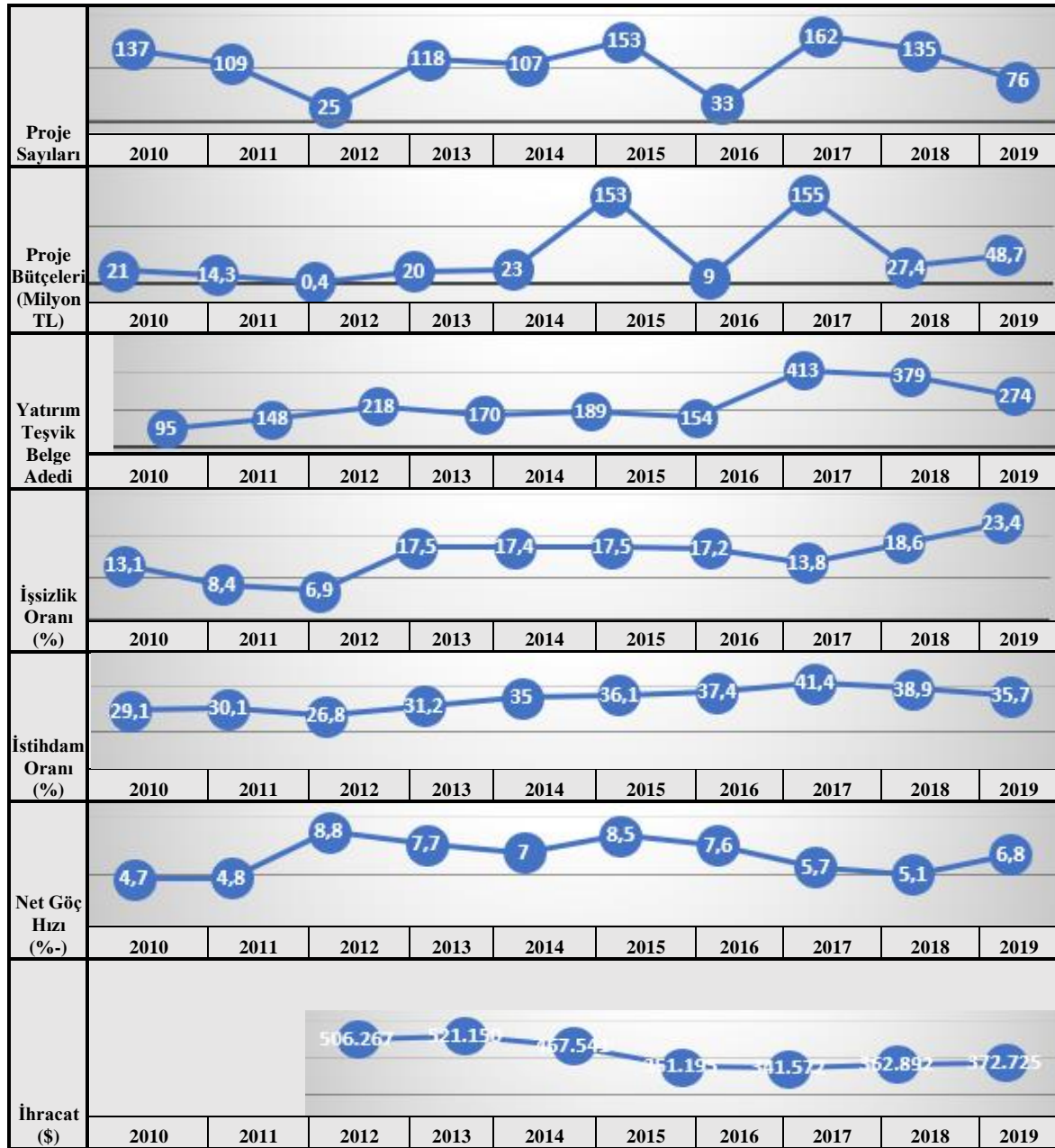
Tablo 3
Karacadağ Kalkınma Ajansına Yönelik SWOT Analizi

Dış Analiz	
Fırsatlar	Tehditler
(1) Merkezi planların bölgesel potansiyelleri dışlayan yapısı, (2) AB projelerine verilen önemin artması, (3) AB'nin kalkınma ajanslarına verdiği destek, (4) Farklı sektörlerden kurum temsilcilerinin bulunduğu Kalkınma Kurulu'nun varlığı	(1) Bölgede proje temelinde ortak çalışma yapma kültürünün gelişmemiş olması, (2) Her ilin yöneticilerinin kendi çıkar çevrelerini düşünmesi, (3) Ajansın yeterince tanınmıyor oluşu (4) TRC2 Bölgesi'nde sosyoekonomik sorunlarının varlığı, (5) Bütçe kısıtları, (6) Yerel kalkınma sistemindeki kompleks roller
İç Analiz	
Güçlü Yanlar	Zayıf Yanlar
(1) Ajansın Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının koordinatörlüğünde olması, (2) Ajans bölgesel planların uygulanmasında yerel ve ulusal bağlantılar arasında köprü olması, (3) Ajans bağlı bulunduğu bölgenin dinamiklerini ve potansiyellerini belirlemede işlevsel bir yapılanmasının olması, (4) Yeni bir kurum olarak sahip olduğu enerji (5) Fiziki ve bilişim altyapısının düzeyi, (6) Özel sektör benzeri bir yapıya sahip olması, (7) Hızlı ve esnek yapısı, (8) Güçlü ortaklık, yenilikçi, kapsayıcı yaklaşımı, (9) Politik olmayan yapı ve katılımcılığı	(1) Kalkınma ve yönetim kurulu iletişimin zayıf olması, (2) Ajansın mali kaynaklarının bölgedeki ihtiyaca ve beklentilere göre nispeten az olması, (3) Yönetişim eksiklikleri, (4) Ajansın şeffaflık ve hesap verilebilirlik konusundaki belirsizliği, (5) Yasada geri kalmış bölgelere yönelik ayrıcalığın olmaması, (6) Ajans yönetiminde söz sahibi olacak STK'lerin çalışma alanlarının net olarak tanımlanmamış oluşu

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

4. TRC2 Bölgesi'nde Sosyo-Ekonomik Verilerin Karşılaştırılması ve Karacadağ Kalkınma Ajansı Desteklerinin Bölgesel Kalkınma Üzerindeki Etkisi

Dünya üzerindeki tüm devletler kurulduğu günden bu yana sürekli bir değişim içindedir. Bu değişim gerek küreselleşmeye ayak uydurmak gerekse kendi vatandaşlarına daha yüksek refah seviyesi sağlayabilmek için sürekliliğini sürdürmek zorundadır. Bu değişim maratonunun incelenebilmesi için ülkelerin veya bölgelerin iç dinamiklerini doğru tahlil etmek gerekmektedir. Sosyo-Ekonomik faktörler ise, bir toplumun iç dinamiklerini anlamak için oldukça önemli bir etkidir. Diğer bir ifadeyle sosyal hayatın ekonomiye etkisi veya ekonominin sosyal hayata etkisi bölgelerin veya ülkelerin değişim sürecine etki eden en önemli faktörlerinden birisidir. TRC2 Bölgesi'ndeki değişim incelenirken sosyo-ekonomik durumun incelenmesi bu açıdan oldukça önemlidir.

Şekil 1.

2010-2019 yılları arası TRC2 Bölgesi sosyo-ekonomik veriler

Kaynak: TÜİK (2021).

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın TRC2 Bölgesi'nde desteklemiş olduğu proje sayıları, bütçeleri ve bölgenin ekonomik verileri Şekil 1'de verilmiştir. 2010 yılında TRC2 Bölgesi'nde teknik ve proje desteği verilmeye başlanmıştır. 2010 yılında 137 proje fonlanmış, bu projelere yaklaşık 21 milyon TL bütçe ayrılmıştır. 2010 yılında, bölgedeki işsizlik oranı %13,1 iken istihdam oranı %29,1 ve net göç hızı %-4,7 gerçekleşmiştir. 2019 yılına gelindiğinde ise proje sayılarında azalma görülmüş ancak projelere ayrılan bütçelerde yaklaşık iki kattan daha fazla bir artış görülmüştür. 2019 yılında işsizlik oranı %23,4'e kadar yükselmiş buna rağmen istihdam oranı da 35,7'e kadar yükselmiş ancak bu artış net göç

hızındaki artışı engelleyememiştir. Kişi başı GSYİH 2011 yılında 7.151 TL gerçekleşirken 2019 yılına gelindiğinde bu rakam 20.303 TL'ye kadar yükselmiştir. İhracat rakamları ise 2013 yılında 506.267 milyon \$ olarak gerçekleşirken 2019 yılında 372.725 milyon \$'a kadar düşmüştür. İhracat 7 yılda yaklaşık olarak %40'lık bir düşüş yaşamıştır. Bölge ihracatı 2010 yılı itibariyle sınır ülkelerde meydana gelen huzursuzluklar nedeniyle önemli oranda azalmıştır (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2013a: 120). Ayrıca Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın en fazla proje desteğini 2017 yılında verdiği görölmektedir. TRC2 bölgesinin 2017 yılı verilerine bakıldığında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın desteklerinin doğrudan ve dolaylı olarak ekonomi üzerindeki etkisi ile yatırım teşvik belge sayısının ve istihdam oranlarının son on yılın en yüksek rakamlarına ulaştığının aynı zamanda bölgenin ihracat ve kişi başına düşen GSYİH rakamlarında da ciddi artışlar görüldüğü işsizlik ve net göç hızının düştüğü görölmektedir.

TRC2 Bölgesi'nde istihdam oranları son on yılda %6'lık artış izlemiştir. Ancak bu durum işsizlik oranlarını düşürmemiştir. Aksine işsizlik oranları neredeyse iki kata yakın bir artış göstermiştir. Bölgede genç nüfusun ve doğum oranlarının çok yüksek olması sebebiyle istihdam oranları her ne kadar artış göstermiş olsa da bölge nüfusunu karşılayacak ölçüde değildir. Son on yıllık dönemde TRC2 Bölgesi'nde toplam 2046 yatırım teşvik belgesi alınmış olup, ülke genelindeki belge sayısına oranı %4.5'tir. Bu belgelere bağlı istihdam sayısı yaklaşık 101.533 kişidir.

TRC2 Bölgesi'nin sosyo-ekonomik verileri İBB Düzey 2'ler ile karşılaştırıldığında son üçte olduğu görölmektedir. Bu durum bölgede iktisadi büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında gerek Karacadağ Kalkınma Ajansı destekleri gerekse de diğer kamu kurum ve kuruluşlarının desteklerinin kısa dönemde yeterince etkili olmadığı ancak verilen destek ve hibelerin uzun dönemde bölge ekonomisi üzerinde olumlu etkiler yaratacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca bölgenin ekonomik büyüme ve kalkınmada geri kalmasının başında en büyük etken 2011 yılında Suriye'de ortaya çıkan siyasi çatışma sonrası bölgenin yoğun göç dalgasına maruz kalması gelmektedir. Bölgesel kalkınmada zaten geri olan TRC2 Bölgesi'nde, Suriye'deki olaylardan sonra sorunlar daha da derinleşmiştir (Kıratoğlu, 2019: 122).

5. Sonuç

TRC2 Bölgesi 1960'lerden bu yana bölgedeki terör olayları ve kırsal kesimin şartları nedeniyle ilçelerinden il merkezlerine iç göçe tanıklık etmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak, altyapı ve konut sorunlarıyla baş göstermiş, dağınık bir yerleşim meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra bölge genç nüfusunun hayli yüksek oluşu ve iç göç nedeniyle istihdam olanaklarının zayıflaması, bölgede işsizliği ciddi düzeylere getirmiştir. Ayrıca iç göçün, göç eden insanlar üzerinde ekonomik ve sosyal değişikliklere yol açmasının yanı sıra ruhsal sorunlara yol açtığı görülmektedir.

Eğitim, ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanması için gereken nitelikli işgücünün yetişmesinde, değişen talep yapısına uygun beceri ve bilgi altyapısının oluşturulmasında, kaynakların verimli olarak kullanılmasında önemli bir role sahiptir. Ancak bölgede eğitim düzeyinin düşük oluşu bölgenin yatırım çekmesinde ve kalifiye personelin yetişmesinde sorun olarak ön plana çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile hem işsizlik hem nitelik beşerî sermaye noktasında ciddi handikaplar bulunmaktadır. Bölgenin işgücü potansiyeli yeterince değerlendirilememekte, artan nüfusun istihdam edilmesinde ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca bölgedeki sanayi işletmeleri kapasite kullanım oranı düşük, beşerî ve teknik yetersizlikleri, düşük katma değerli üretim yapan, kurumsallaşmamış KOBİ'lerdir.

Bölge ekonomisinin ülke ortalamasından yavaş büyüdüğü ve bu nedenle diğer bölgeler ile iktisadi gelişmişlik düzeyi arasındaki makasın giderek genişlemesi dikkat çekici bir husustur. Ancak tüm bu aksaklıklara karşısında bölgenin tarihi, kültürel ve yeraltı zenginlikleri, dini cazibe merkezlerinin varlığı, genç nüfusun yoğunluğu ve Güneydoğu Anadolu Projesi'nin sağladığı dinamizm büyük fırsatlar da yaratmaktadır. Bu fırsatları rasyonel olarak değerlendirerek bölge potansiyelini ortaya çıkarmak, kullanmak ve bölge içindeki gelişmişlik farklılıklarını tolere edilebilir düzeye indirgemek amacıyla Karacadağ Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

TRC2 Bölgesi'nde faaliyet gösteren Karacadağ Kalkınma Ajansı, kurulduğu tarihten 2019 yılına kadar toplam 993 projeye 415 milyon TL hibe sağlamıştır. Alınan destekler farklı dönemlerde farklı etkiler yaratacağı beklenmektedir. Bu desteklerin amacı "girişimci bir toplum yaratma", "KOBİ'lerin ekonomik kalkınmaya katkısını maksimize etme", "rekabeti arttırma" ve "istihdam yaratma" gibi kavramlarla ifade edilmektedir.

Desteklerin etkisi ile son yıllarda artan girişimcilik ruhu, istihdam imkanlarının iyileşmesi, yeni iş alanlarının oluşturulması bakımından önem taşımaktadır. Bu şekilde kalıcı olarak bölgedeki üretim ve katma değerin artırılması gerekmektedir. Bölgedeki girişimlerin yapısına nitelik kazandırılması ve sağlıklı büyümenin sağlanması, bölgesel gelişmenin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nı sadece fon sağlayan bir oluşum olarak görmek yanlış bir değerlendirme olacaktır. Zira ajans, bölgesel kalkınmaya yönelik sağlayacağı mali katkının yanı sıra, bölgesel kalkınmanın sağlanmasında kamu, özel sektör ve STK'ların ortak hareket edebileceği alanlar yaratarak yerelde yeni bir yönetim anlayışı geliştirmektedir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın verdiği mali ve teknik desteklerin yarattığı etkiyi değerlendirmek için henüz yeterli süre geçmemiştir. Bu açıdan bakıldığında, mali desteklerin kısa dönemde hedeflerine ulaşmasını beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Ancak kısa dönemde sağlanan kayıtlı istihdam, kurumsallaşma, satış, ihracat ve kalifiye personel istihdamındaki gelişmelerin, uzun dönemde nihai hedeflere ulaşmada önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Contribution Rate Statement: Corresponding author: %50 Other author: %50

Conflicts of Interest: There is no potential conflict of interest in this study.

KAYNAKÇA

Avaner, T. (2005). BKA siyasal rejim sorunu yaratır mı? İçinde M. Turan (Ed.), *Bölgesel kalkınma ajansları nedir, ne değildir?* (ss. 239-262). Paragraf Yayınevi.

Aydemir, C. & Karakoyun, İ. (2011). *Yeni bölgesel kalkınma yaklaşımı ve kalkınma ajansları Karacadağ Kalkınma Ajansı örneği*. Ekin Yayınları.

Bayraktutan, Y. (2004). *Global ekonomide büyüme trendleri bölgeselleşme ve küreselleşme*. Nobel Yayınları.

Britannica (2021). Tennessee Valley Authority. 10 Eylül 2021, <https://www.britannica.com/topic/Tennessee-Valley-Authority>.

Cebeci, A. (2015). Bölgesel kalkınmada değişen eğilimler: Katılım öncesi mali yardım programı ve bölgesel rekabet edebilirlik operasyonel programı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 39 (3), 109-128.

Diñçel, İ. Y. (2021). Competition case in the historical overview: 1980 before the Turkish economy. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 11 (1), 1-16.

Dura Yahya, C. (2006). *Bölgesel kalkınma politikalarında yeni bir adım: Kalkınma ajansları ve Türk planlama faaliyetleri açısından değerlendirilmesi*. (Uzmanlık Tezi). İç İşleri Bakanlığı, Ankara.

Durgun, A. (2006). *Bölgesel kalkınmada turizmin rolü: Isparta örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Ergüder, C. (2011). *Bölgesel kalkınmada kalkınma ajanslarının rolü İzmir kalkınma ajansı rolü*. Altın Nokta Yayınları.

EURADA (2021). About us. 10 Eylül 2021, <https://www.eurada.org/about>.

Halkier, H. & Danson, M. (1996). Regional development agencies in Western Europe: A survey of key characteristics and trends. *Department of History, International and Social Studies*, 4 (3), 243-256.

Işık, N. & Kılınç, E. C. (2011). Bölgesel kalkınmada Ar-Ge ve inovasyonun önemi: Karşılaştırmalı bir analiz. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6 (2), 9-54.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2012). *2012 yılı ajans faaliyet raporu*.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2018). *2018 yılı ajans faaliyet raporu*.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2019). *2019 yılı ajans faaliyet raporu*.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2011). *2011 yılı ajans faaliyet raporu*.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2013). *2013 yılı ajans faaliyet raporu*.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2013a). *TRC2 Bölgesi (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölge Planı 2014-2023 Mevcut Durum Raporu*.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2014). *2014 yılı ajans faaliyet raporu*.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2015). *2015 yılı ajans faaliyet raporu*.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2016). *2016 yılı ajans faaliyet raporu*.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2017). *2017 yılı ajans faaliyet raporu*.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2020). *2020 yılı ajans faaliyet raporu*.

Kıratoğlu, E. (2019). Küreselleşen ekonomik düzende göç: TRC2 Bölgesi örneği. İçinde A. Atılğan Yaşa ve M. Dağ (Ed.), *Küreselleşmenin sosyoekonomik boyutları*, (ss.103-125). Gazi Kitabevi.

Koçberber, S. (2006). Kalkınma Ajansları ve Sayıştay denetimi. *Sayıştay Dergisi*, 61, 37-55.

Kuran, İ. & Bayraktar, Y. (2020a). Kalkınma ajanslarının kurumsal sorunları ve çözümlerine ilişkin ampirik analiz: Türkiye örneği. *Mehmet Akif Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (Özel Sayı), 1160-1193.

Kuran, İ. & Bayraktar, Y. (2020b). Türkiye için bölgesel dengesizlikleri gidermede kalkınma ajanslarının rolü: 26 kalkınma ajansı için SWOT analizi ışığında tespitler ve öneriler. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55 (3), 2064-2077.

Kuran, İ. (2020). Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları: Tarihsel gelişim ve Kalkınma Ajansları. İçinde F. Akın ve H. Ç. Bal (Ed.), *Türkiye ekonomisi üzerine seçme yazılar*, (ss.23-54). A Kitap.

Leigh, D. (2010). SWOT analysis. *Handbook of Improving Performance in the Workplace*, 1 (3), 115-140.

Mihçı, H. (1996). Kalkınma: Bir terim neyi anlatır? *Ekonomik Yaklaşım*, 7 (23), 65-86.

Resmi Gazete (2006). Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 25.01.2006 Tarih ve 26074 Sayılı T.C. Resmi Gazete.

Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2010). *2010 yılı ajans faaliyet raporu*.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021). İşgücü, istihdam, dış ticaret, göç, kişi başı gayrisafi yurtiçi hasıla verileri. 10 Eylül 2021, <https://www.tuik.gov.tr/>.

Yavuz, B. (2010). *Türkiye’de bölgesel kalkınma politikalarında yaşanan dönüşüm ve kalkınma ajansları*. Derin Yayınları.